

Wandelen op zijden draden

Carlo Barsotti

De volgende tekst is gebaseerd op een interview uit 1993 van regisseur Carlo Barsotti met Loris Malaguzzi voor de video 'De man uit Reggio'. Het is een van de laatste interviews die Malaguzzi gaf.

Barsotti: Wat bracht je ertoe om gemeentelijke scholen op te richten?

Malaguzzi: Daarvoor moeten we terug naar het einde van de oorlog. Een harde, maar hoopvolle tijd. We waren bezig met het herbouwen van de kapotgeschoten huizen en wilden op een andere manier denken en samenleven. Bovendien voelden we ons ontzettend sterk, omdat we net een verschrikkelijke catastrofe overleefd hadden. Alles was mogelijk, we konden alles aan.

Dat ligt aan de basis van wat we in het dorpje Villa Cella tot stand brachten en dat was weer het begin van alles wat daarna kwam. Het waren in de eerste plaats de vrouwen die intuïtief aanvoelden dat het anders moest. Ze waren daarin heel vastbesloten en kregen bovendien de steun van de boeren, knechten en arbeiders in het dorp. Zij bouwden tussen 1945 en 1947 de crèche in Villa Cella. Ze wilden een school voor hun kinderen zodat die betere kansen in het leven zouden krijgen.

Ik werkte toen al een jaar of vier als onderwijzer aan een lagere school. Het ging me goed af omdat ik de kinderen als gids gebruikte. Zij leerden mij wat ik hun zou kunnen leren. Dat was de richting die ik uiteindelijk koos, en ik ben er nooit meer van afgeweken. Tot op de dag van van-

daag zijn de kinderen de gids, de stimulators, de centrale figuur of de partner in het middelpunt van de leerervaring. We hebben hier nog altijd het volste vertrouwen in.

Het was een aparte vorm van onderwijs, die in geen enkel boek beschreven stond. De oorsprong ervan lag bij de mensen zelf. Daardoor kwam er een vleugje anarchie binnen in de organisatie van de school. We leefden in een wereld in opbouw, en naast de orde die we probeerden aan te brengen, was er chaos. We wilden een nieuwe vorm van onderwijs, een die aansloot bij onze behoeften en wensen. We ontwikkelden deze onderwijsvorm door te praten, maar vooral ook door heel goed te luisteren naar diepere betekenissen. We zochten naar aanknopingspunten in woorden, in wensen en behoeften, in gebaren en in het rumoer van de kinderen.

Het was geen gemakkelijke tijd. Het was niet vanzelfsprekend om een openbare school te stichten. Er bestonden alleen scholen met een christelijke inslag en dat was al een eeuw zo geweest. Onze aanpak zou een nieuwe visie op het jonge kind voortbrengen. We werden overal wantrouwend bekeken, iedereen verwachtte dat onze pogingen zouden mislukken. Ondertussen groeide het aantal coöperatieve scholen. Het ene moment waren er nog acht, het volgende moment al negen.

Barsotti: Vrouwen speelden een belangrijke rol in het verhaal

Malaguzzi: Inderdaad. Je kunt met recht stellen dat de pedagogiek nadrukkelijk vrouwelijk was. De pedagogiek kwam

voort uit vrouwen die verschrikkelijke dingen hadden meegemaakt in de oorlog, ze waren betrokken geweest bij de vrijheidsstrijd en het verzet en waren hierdoor mentaal gevormd. Waarschijnlijk speelden ook oude socialistische ideeën mee. Bovendien werd de vrouwenbeweging steeds sterker. Die begon door te dringen tot alle lagen van het burgerlijke en politieke leven.

Vrouwen stredden voor een nieuwe gezinsvorm en het recht op werk. Ze wilden zichzelf ontplooiën en min of meer op dezelfde voet staan als de mannen. Maar daarnaast bestond ook nog de vrouwenwereld, waar ook de kinderen bij hoorden. Zonder deze vrouwen was ons project nooit ontstaan en zou het zich niet hebben ontwikkeld. In zekere zin was het een heel bevoorrechte ervaring.

Barsotti: Wanneer opende je de eerste gemeentelijke scholen in Reggio?

Malaguzzi: Aan het einde van 1963 openden de eerste gemeentelijke crèches hun deuren. We konden nu een schooldag aanbieden die van 's ochtends tot 's avonds zou duren. We waren er ons allemaal van bewust dat we geen fouten mochten maken.

Met de eerste medewerkers reisden we door Italië. We verzamelden ideeën en bestudeerden de weinige andere voorbeelden van vernieuwing. We verdiepten ons in verschillende pedagogische theorieën – oude die al een hele geschiedenis achter zich hadden en nieuwe die pas ontstaan waren – uit andere Europese landen en de Engelstalige wereld.

'De kinderen leerden mij wat ik hun zou kunnen leren'

'Het is een voortdurende zoektocht en we zijn altijd erg nieuwsgierig naar wat elders gebeurt'

'Het was een aparte vorm van onderwijs die in geen enkel boek beschreven stond'

We begonnen onze woordenschat te verruimen en te ontwikkelen. Die bestond uit ervaringen, woorden, mogelijkheden, perspectieven en initiatieven. We leerden pedagogische instrumenten gebruiken, onze doelstellingen nauwkeuriger formuleren en er nieuwe aan toe te voegen. Ongeveer iedere week bespraken we onze ervaringen. Zo konden we een bijzonder interessante leerwijze ontwikkelen en die aanpak maakt ons tot op vandaag anders. Al gauw waren we in staat een cultureel project te ontwikkelen. We leerden conferenties houden en voor een publiek te spreken en we waren beter in staat om na te denken over de ideeën achter culturele verschillen en de assimilatie ervan. We brachten een enorme hoeveelheid ideeën bij elkaar. Door die uitwisselingen begonnen we anderen die al verder waren met de integratie van theorie en praktijk te begrijpen. En wij gingen daar ook over nadenken.

Barsotti: Hoe ging het verder?

Malaguzzi: Je moet bedenken dat de opvoeding van jonge kinderen in de echte zin van 'leren' iets helemaal nieuws was. De leerkrachten hadden dan ook niet genoeg bagage in de vorm van kennis of leermethodes. De gezinnen waren zich er totaal niet van bewust welke leermogelijkheden er allemaal bestonden. Daarom hielden we meteen een reeks tentoonstellingen in de stad. Voor de inwoners was het een complete verrassing toen ze ontdekten dat kleine kinderen in staat zijn om samen te werken, gesprekken te voeren, te redeneren en te creëren. Dat hadden ze nog nooit gezien.

We werden toen ook buiten de stad bekend. We kregen veel bezoekers over de vloer. Tegen de jaren zeventig waren de gemeentescholen algemeen bekend en waren we klaar om nationale congressen te houden, de eerste die niet katholiek geïnspireerd waren. We hielden er een in

Modena over sociaal management en gezinsbetrokkenheid, een thema dat ons toen en nu nog nauw aan het hart ligt.

Een jaar later hielden we een nationaal congres in Reggio Emilia. We hadden zo'n honderd deelnemers verwacht, maar op de eerste ochtend bleken er 970 te zijn opgedaagd. Daarom moesten we alles verhuizen naar het grote stadstheater, waar we de volgende drie dagen al debatterend doorbrachten. Er was een enorme honger naar nieuwe kennis. Iedereen wilde onderzoeken en begrijpen - het was net een gigantische ideeënbaazaar.

Gebaseerd op de resultaten van die drie dagen schreven we een publicatie. Het was een van de eerste niet-religieuze geïnspireerde publicaties over de opvoeding van kinderen in Italië. Daardoor was het ook een historische, culturele en politieke daad. De tekst was baanbrekend in zijn behandeling van onderwerpen en thema's die verband hielden met de school en de mogelijkheden en moeilijkheden van leerkrachten.

We hadden toen een aantal auteurs gelezen waar we heel wat aan zouden hebben. Veel van onze idealen vinden hun oorsprong bij de pedagogen uit de eerste decennia van deze eeuw: Ferriere en Bovet, dan Piaget, Decroly en Susan Isaacs, daarna Dewey met al zijn werken en nog later Bruner.

We voelden ons rijk: we hadden alle instrumenten om de cultuur die we opgebouwd hadden te verbeteren, te versterken en uit te breiden. We hadden boeken en ervaring, en we stonden sterk genoeg om uitwisselingen aan te trekken. Het waren jaren van grote culturele groei.

Onze hele geschiedenis hebben we het geluk gehad belangrijke mensen te ontmoeten die met hetzelfde bezig waren als wijzelf. Zo konden we onze ideeën verfijnen, ze in elkaar passen en een project opbouwen dat een organisch geheel vormde. We hadden het punt bereikt

‘We verzamelden ideeën en bestudeerden de weinige andere voorbeelden van vernieuwing’

waarop we in staat waren om de losse elementen die bestonden uit ervaringen, intuïtie en ideeën samen te voegen. De volgende stap was het bouwen van een ingewikkelder project. Een project dat zowel praktisch als theoretisch was.

Barsotti: Wat maakte dat pedagogisch project zo anders?

Malaguzzi: Allereerst moesten we onze theoretische principes zo nauw mogelijk zien te verbinden met een organisatiestructuur die het gemakkelijker zou maken om ze in praktijk te brengen. Zo konden we vooruitgang boeken in ons werk door belangrijke elementen uit theoretisch onderzoek en praktijkervaring samen te brengen. Daarna gingen we ons richten op de schoolomgeving, de inrichting van de ruimtes en de kwaliteit van onze leefruimtes. We stonden open voor alles en waren voortdurend aan het onderzoeken. Vanaf het begin zijn we altijd heel duidelijk geweest over onze visie op jonge kinderen (van 0-6 jaar). Onze visie is heel optimistisch: een kind beschikt bij zijn geboorte over een enorm potentieel dat je blijft verbazen. Het is in staat om zijn eigen denkprocessen op te bouwen, het heeft ideeën en vragen waarop het een antwoord probeert te vinden. Het is heel goed in staat om te praten met volwassenen, het kan dingen observeren en reconstrueren. Het is een wonderkind, voor wie we een uitzonderlijke leraar nodig hebben.

Die leraar was en is niet te vinden. Die kan alleen gevormd worden in samenwerking met kinderen en andere volwassenen. Door samen te bouwen, vergissingen te maken, te verbeteren, terug te keren en het gedane werk opnieuw te bekijken. Bij onze leerkrachten draait het niet alleen om onderzoek en kennis. Ze kenmerken zich ook door een bepaalde stijl, een benadering van de intelligentie, de verbeelding en de behoefte aan affectie en veiligheid van kinderen. Voor de leerkrachten is dat ook

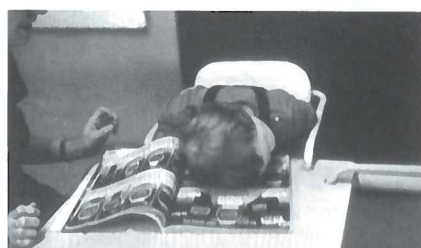
een inspiratiebron. Het versterkt die voortdurende nieuwsgierigheid die de sleur buiten de deur houdt.

De ‘honderd talen van kinderen’ is een metafoor. ‘Laura en het horloge’ (een beroemd voorbeeld van documentatie) bevat beelden die tonen hoeveel van het kind op ieder niveau nog onbekend is en erop wacht om ontdekt te worden. Vandaar onze kritiek op de ‘enge’ pedagogiek, die onflexibel is en eenzijdig. En die via de leerkracht op de kinderen wordt overgebracht.

In ons werk zijn we voortdurend op zoek naar de verschillende invalshoeken van een ervaring, zodat zowel de positie van het kind als die van onszelf een plaats krijgt. Dat maakt de ruimte waarop wij en de kinderen elkaar ontmoeten groter. We zijn nog niet helemaal voorbij aan het niveau van alleen veiligheid en zorg bieden. Dit zijn de dingen waar we mee bezig zijn. Iets heel anders dan kinderen benaderen als een minderheidsgroep met een lagere status – wat nog veel gedaan wordt, niet alleen hier maar over de hele wereld. Het is een voortdurende zoektocht en we zijn altijd erg nieuwsgierig naar wat elders gebeurt. Daardoor hebben we ook een heel ruime culturele bagage. Niet alleen over pedagogiek, maar ook psychologie, kunst en wetenschap, literatuur, architectuur enzovoort. Dit ruimere wereldbeeld geeft de scholen en de mensen die er werken nieuwe inspiratie.

Barsotti: De internationale doorbraak kwam er met de tentoonstelling ‘De honderd talen van kinderen’ in Stockholm in 1980. Wat heeft dat voor jou betekend?

Malaguzzi: Sinds de jaren tachtig zijn we steeds succesvoller geworden. Zweden was van in het begin heel sterk geïnteresseerd in wat we aan het doen waren; iets waar we dankbaar om mogen zijn. Onze tentoonstellingen zijn ondertussen al meer

'Het waren de vrouwen die aanvoelden dat het anders moest'

onze interne organisatie, om de almaar stijgende vraag het hoofd te kunnen bieden. We zijn van plan om een nieuwe organisatie op te richten, die naast de bestaande zou werken. Op die manier houden wij de handen vrij voor onze dagelijkse dienstverlening. Die nieuwe organisatie zal verantwoordelijk zijn voor het instandhouden en versterken van onze overzeese relaties. (Die nieuwe organisatie – Reggio Children – werd opgericht in 1994.)

Al die dingen hebben ons iets belangrijks te vertellen. Dat het misschien niet verkeerd is om een optimistische visie op kinderen als uitgangspunt te hebben, als de kwaliteit van je werk er beter op wordt en de leerkrachten zich bewuster worden van de mogelijkheden van kinderen. Onze visie legt de enorme verspilling bloot waaronder kinderen in de wereld, met inbegrip van de westerse landen, nog altijd lijden: een verspilling van hun intelligentie, vaardigheden en mogelijkheden.

De voortdurende vragen die we binnenkrijgen, maken ook duidelijk dat de mensen die zich inzetten in de sector van het jonge kind lijden aan geestelijke bloedarmoede: ze hebben nieuwe ideeën en hulpmiddelen nodig. De sector is zelf niet in staat om te komen met een vernieuwende visie op lesgeven die de rechten van het kind erkent.

Barsotti: De vrouwen waren heel belangrijk vanaf het einde van de oorlog. Ook vandaag zijn de meeste leerkrachten nog altijd vrouwen. Wat vind je daarvan?

Malaguzzi: Wereldwijd domineren lesgevende vrouwen. Dat komt door de wereld die we hebben geërfd, met al zijn normen, wetten, verschillen en beperkingen. We hebben te maken met een fenomeen waarvoor er voorlopig geen alternatief bestaat. Dat zal er pas komen op de dag dat het opvoeden van kleine kinderen minstens even belangrijk gevonden wordt

als dat van andere leeftijdsgroepen. Dan zal kinderen onderwijzen deel gaan uitmaken van de mannenwereld. Het zal een grote stap voorwaarts zijn wanneer mannen en vrouwen samenwerken aan de opvoeding van kinderen, en niet alleen omdat de rechten van kinderen, hun behoeften en wensen dan erkend worden.

Barsotti: Hoe zie je de nabije toekomst?

Malaguzzi: In de eerste plaats zou de onderwijswereld een front moeten vormen om het wetenschappelijk onderzoek te verdedigen. Volgens mij is onderzoek een manier om door te dringen in dat deel van onze menselijkheid dat meer openstaat voor de diepere zin en betekenis van de dingen; van gebeurtenissen, verbanden en vooral van de relaties tussen mensen.

Ook al wordt het belang van de kindertijd nu zagezegd erkend, toch bestaat altijd nog de dreiging van een ideeëngoed dat jonge kinderen berooft van hun vaardigheden, potentieel en vermogen. Recent zijn zelfs nog verraderlijker visies over (heel) jonge kinderen geformuleerd. Behalve de visie dat kinderen zwak, kwetsbaar, passief en machteloos zijn, bestaat nu bijvoorbeeld ook de visie van het kind dat in een moeilijke situatie moet opgroeien, maar dat zich door zijn problemen volledig ontwikkelt. Die problemen zijn de leerschool over de wereld.

Ons antwoord is daar compleet het tegengestelde van: wij zijn heel optimistisch. We weten wel dat optimisme zijn grenzen heeft, maar we weten ook precies wat het kan bereiken. Wij geloven dat het jonge kind openstaat voor de wereld, dat het bij de geboorte is uitgerust met alle talenten en kwaliteiten om in de wereld op te groeien. Vanuit deze visie willen we de democratie herdefiniëren. We willen mensen hun centrale belang in de samenleving teruggeven en geloof hebben in het vermogen en de wil van het individu om vrij en verantwoordelijk te handelen.